דברי תורה מיוסד עפ"י ספה"ק
שי צבי חובת הלבבות

בס"ד

פרשת ויצא

ויצא יעקב מבאר שבע וילך חרנה. ובמדרש (בראשית רבה סח, ג) מימרא: **רבי שמואל בר נחמן פתח,** (תהלים קכא, א) **'שיר למעלות אשא עיני אל ההרים', אשא עיני אל ההרים, למלפני ולמעבדני, 'מאין יבוא עזרי', אליעזר בשעה שהלך להביא את רבקה, מה כתיב ביה** (בראשית כד, י) **ויקח העבד עשרה גמלים וגו'. ואני לא נזם אחד, ולא צמיד אחד. חזר ואמר, מה אנא מובד סברי מן בריי, חם ושלום לית אנא מובד סברי מן בריי, אלא** (שם, ג) **'עזרי מעם ה' עושה שמים וארץ',** ע"כ. ומתמה המפרשים, מיך יתכן לומר על יעקב אבינו שאחד בטחונו בה' אף לרגע אחד. ועוד מה ענין הדרש 'למלפני ולמעבדני' להכא.

ונראה בהקדם המבואר במובות הלבבות (שער הבטחון, פרק ג)[א], כי אחד מהתנאים להשיג את מדת הבטחון הוא, להשתדל לקיים כל המצוות, ולהזהר מכל העבירות. כי מי שבוטח בה' בעודו הוא ממרה אותו, הוא סכל וטיפש, ואינו ראוי להיקרא בוטח, כי איך יוכל לבטוח שהגורל ימלא משאלתו, בשעה שהוא עושה מעשים שהגורל הבטיח להעניש עליהם, עכ"ד.

אולם נבית שמואל אחרון (פרשת ואירא) כתב, דמכל מקום גם מי שאינו בטוח שהוא לדיק, יכול לבטוח בה' בזכות אבות, שהרי זכות אבות יש לכל ישראל, עכ"ד.

ובספר קהלת יעקב (לפרשתנו, דף שלו) כתב, דלפ שאין איך בטחון אם אדם יודע שהוא חוטא, אבל אם הוא רוצה להיוושע רק למענו יתברך שהוא מילר בנרמו, כמו שנאמר (תהלים נא, טו) ופי אגיד תהלתך, ולא להנאת עצמו, אז איך בטחון לף שאין האדם כדאי, עכ"ד.

והנה בשם משמואל (פרשת בהר, שנת תרעג) הביא בשם הרה"ק רבי בונם מפרשיסחא זללה"ה, שכל עני יצטרך ליתן דין וחשבון מדוע הוא עני. ומבאר כוונתו, על פי מה דאיתא במשנה (קידושין פב.) 'אני שנברתי לשמש את קוני אינו דין שאתפרנס אלא בנער, אלא שהרעותי את מעשי, וקפחתי את פרנסתי', ע"כ.

ומהלשון משמע, שניתנה לי פרנסתי, אלא שנגזלה ממני, שבשביל שהרעותי את מעשי, ניתנה רשות לאילונים לגזול את השפע. ועל זה יצטרך העני ליתן דין וחשבון, מדוע השפע נמסר לאילונים בסיבתו, עכ"ד.

ומעתה דברי המדרש עולים יפה. דהנה אלא יעקב אבינו, רצו בחוש שניתנה לו פרנסתו, אלא שנגזלה ממנו, וכמו שפירש רש"י (להלן כט, יא): 'שרלף אליפז בן עשו בחמלות אביו אחריו להורגו והשיגו, ואפי שגדל אליפז בחיקו של יצחק אצך ידו. אמר לו, מה אעשה לניוול של אבא. אמר לו יעקב, טול מה שבידי, והעני חשוב כמת', עכ"ד. וחשב יעקב אבינו בענוותנותו, שזו הוכחה שהוא הרעה את מעשיו חלילה, ודין גרמא שנמסר השפע לאילונים. ולכן שפיר אמר **אליעזר בשעה שהלך להביא את רבקה, מה כתיב ביה ויקח העבד עשרה גמלים וגו'. ואני לא נזם אחד, ולא צמיד אחד.** ואין לומר שאחר שהרעותי את מעשי חלילה, היי יכול לבטוח עוד בה', כי הבוטח בה' בעוד הוא ממרה אותו, הוא סכל וטיפש.

אך עוד חזר בו ואמר **מה אנא מובד סברי מן בריי, חם ושלום לית אנא מובד סברי מן בריי.** פירוש, לית אנא מובד סברי, והטעם לזה הוא 'מן בריי', לפי שכל כוונתי להיוושע היא אך ורק למענו יתברך, ולא להנאת עצמי, ובכהאי גוונא שפיר דמי לבטוח בה' גם בשאין האדם כדאי.

ולדרכינו יש לומר שגם תחילת הדרש **אשא עיני אל ההרים, למלפני ולמעבדני**
;
עולה לכוונה זו. דלפי שבעוותנותו הרגיש יעקב בעצמו שהוא חוטא ורב מרי חלילה, וידע כי החוטא אינו רשאי להיקרא בוטח, לכן נשא עיניו אל אבותיו להיוושע בזכותם, ואמנם שגם מי שאינו לדיק יכול לבטוח בה' להיוושע בזכות אבות שים לכל ישראל.

א) וזה לשונו: **והקדמה הרביעית, שתהיה השגחתו חזקה והשתדלותו גדולה לקיים מה שחייבו בו הבורא מעבודתו, ולעשות מצוותיו, ולהזהר מאשר הזהירו ממנו, כפי מה שהוא מבקש, שיהיה הבורא לו במה שהוא בוטח עליו בו** וכו'. **אבל מי שיבטח על הבורא והוא ממרה אותו, כמה הוא סכל וכמה דעתו חלושה והכרתו,** כי הוא רואה, כי מי שנתמנה לו מבני אדם על דבר, כשהוא מצווה אותו להתעסק בצורך מצרכיו, או מזהיר אותו מדבר, ויעבור על מצוותיו, ויגיע לממנה עברו על מצותו, כי יהיה הסיבה החזקה להימנע ממנו העשות מה שבטח עליו בו, כל שכן **מי שעבר על חוקי האלהים ומצוותיו, אשר יעד והעיד עליהם, שתהיה תוחלת הבוטח עליו נכזבה כשימרהו, ולא יהיה ראוי להקרא בשם בוטח באלהים,** עכ"ד.